

УДК 351.332.316

Удосконалення механізмів управління суспільними системами в умовах глобалізації

IMPROVEMENT OF MECHANISMS FOR MANAGING SOCIAL SYSTEMS IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

СОКОЛОВА Ельміра – доктор філософії у галузі знань «Публічне управління та адміністрування», доцент кафедри публічного управління та права, комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2430-751X>

ПІДЛЕПЯН Наталія – старший викладач кафедри публічного управління та права, комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0009-0003-9961-6904>

SOKOLOVA Elmira – PhD in public administration, Associate Professor, of Department of Public Administration and Law, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council», 70, Volodymyr Antonovych Str., Dnipro, 49006, Ukraine

PIDLEPYAN Nataliia – senior lecturer, of Department of Public Administration and Law, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council», 70, Volodymyr Antonovych Str., Dnipro, 49006, Ukraine

Анотація. У статті обґрунтовано важливість удосконалення механізмів управління суспільними системами в умовах глобалізації. Здійснено огляд та аналіз основних концепцій суспільного розвитку, серед яких концепції системного, функціонального, структурного-функціонального, кібернетичного, синергетичного, інституціонального підходів. Визначені основні риси глобалізації як динамічного та всеохоплюючого процесу, що створює передумови для удосконалення систем управління. У роботі акцентується увага, на тому аспекті, що ефективні механізми управління дозволять адаптуватися до мінливих умов, максимізувати позитивні ефекти глобалізації, такі як доступ до нових ринків, технологій та знань, забезпечити сталий розвиток, підтримувати соціальну згуртованість. Здійснено огляд значення трансформації цифрових громад як нової форми «суспільних потоків» доби прискорень, де все частіше проявляються застосування інструментарію спільнокоштів (фандрайзингу), групового дизайну, групового новаторства та корегувальна взаємодія, які дозволяють витримати усі виклики глобалізації. У роботі приділено увагу формуванню нових суспільних договорів між урядом, бізнесом, соціальним сектором і працівниками, які краще можуть бути реалізовані на практиці в умовах застосування генеративних технологій штучного інтелекту. Побудовано блок-схему, в якій визначена пряма залежність між існуючими типами суспільних систем, підходами та інструментарієм до управління, визначенням показників ефективності застосованих заходів. Виділено п'ять напрямів пріоритетних удосконалення механізмів управління суспільними системами, серед яких здатність адаптації, диверсифікації, відповідальності, налагодження рівноваги між централізованими та місцевими рішеннями. Проаналізовані принципові питання державно-приватного партнерства, як інструменту у прискоренні формування мережі здорових громад, розвитку освіти і навичок, необхідних для продуктивного життя, розширення «громадських просторів».

Ключові слова: механізми публічного управління, суспільні системи, глобалізація, державно-приватне партнерство, сталий розвиток.

Summary. The article substantiates the importance of improving the mechanisms for managing social systems in the context of globalization. The authors reviews and analyzes the main concepts of social development,

including the concepts of systemic, functional, structural-functional, cybernetic, synergistic, and institutional approaches. The main features of globalization as a dynamic and comprehensive process that creates prerequisites for improving management systems are identified. The paper focuses on the aspect that effective governance mechanisms will allow to adapt to changing conditions, maximize the positive effects of globalization, such as access to new markets, technologies and knowledge, ensure sustainable development, and maintain social cohesion. The author reviews the importance of the transformation of digital communities as a new form of «social flows» in the era of acceleration, where the use of crowd-funding, group design, group innovation, and corrective interaction tools that allow to withstand all the challenges of globalization are increasingly manifested. The paper pays attention to the formation of new social contracts between government, business, the social sector and employees, which can be better implemented in practice in the context of the use of generative artificial intelligence technologies. A flowchart has been constructed, which defines a direct relationship between the existing types of social systems, approaches and tools to management, and the determination of performance indicators of the measures taken. The author identifies five areas of priority improvement of the mechanisms for managing social systems, including the ability to adapt, diversify, take responsibility, and establish a balance between centralized and local decisions. The author analyzes the fundamental issues of public-private partnerships as a tool for accelerating the formation of a network of healthy communities, developing education and skills necessary for a productive life, and expanding «public spaces.»

Key words: *public administration mechanisms, social systems, globalization, public-private partnership, sustainable development.*

Вступ. В умовах стійких змін та одночасного прискорення у розвитку суспільних систем, технологізації та диджиталізації, виникає необхідність у системному перегляді та переосмисленні тих підходів управління, які наразі застосовуються. Провідними елементами, які створюють міцний фундамент у процесі упровадження будь-яких управлінських новацій є система цінностей, пріоритетів та особистого бачення керівних кадрів у питанні формування актуальних подій. Глобалізація, як надзвичайно динамічний та багатогранний процес, що охоплює всі сфери суспільного життя, висуває все нові й нові виклики та можливості до систем управління. З одного боку, вплив глобалізації створює умови для розширення співпраці, обміну ресурсами та знаннями, стимулюючи економічне зростання та запровадження інновацій. З іншого боку, глобалізація посилює трансграничні ризики, такі як економічні кризи, екологічні проблеми, соціальну нерівність та посилення міграційних потоків. У цих умовах удосконалення механізмів управління суспільними системами стає не просто важливим завданням, а й життєвою необхідністю. Ефективні механізми управління дозволяють адаптуватися до мінливих умов, максимізувати позитивні ефекти глобалізації, такі як доступ до нових ринків, технологій та знань, забезпечити сталий розвиток, підтримувати соціальну згуртованість. Таким чином, удосконалення механізмів управління суспільними системами в умовах глобалізації є не просто теоретичним питанням, а й практичною необхідністю для забезпечення сталого розвитку та процвітання суспільства.

Аналіз останніх досліджень. Особливості теоретичних та практичних аспектів публічного управління суспільними системами висвітлено в роботах Л. Антонової, В. Бакуменка [6, с. 442]. Теоретико-методологічний аналіз засад публічного управління сталим розвитком регіонів здійснено у дослідженнях багатьох науковців, зокрема К. Боднар [1, с. 10], О. Васильєвої, В. Сиченка, Н. Шевченко [7, с. 46]. Окремі аспекти впливу глобалізації у вимірі трансформаційних процесів публічного управління були висвітлені у працях Р. Войтовича, Д. Карамішева [2, с. 180], К. Романенко, С. Рибкіної [5, с. 44]. Актуальність проблематики дослідження удосконалення механізмів публічного управління суспільними системами в умовах глобалізації підтверджується великим колом наявних досліджень, проте світ швидко змінюється, що вимагає продовження роботи в напрямі пошуку нових, більш досконалих та ефективних механізмів управління.

Метою статті є визначення ключових напрямів та методів удосконалення механізмів управління суспільними системами в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Сучасні процеси глобалізації, вплив поліетнічності українського суспільства, складна соціально-економічна ситуація, процеси продовження повномасштабної війни в Україні можуть стимулювати виникнення соціальних, конфліктів. Тому особливої уваги наразі слід дослідженню управлінських підходів, які є релевантними у таких умовах. Для вибору дієвих механізмів управління суспільними системами необхідно здійснити комплексний аналіз існуючих концепцій суспільного розвитку, серед яких серед яких концепції системного, функціонального, структурного-функціонального, кібернетичного, синергетичного, інституціонального підходів (таблиця 1).

Таблиця 1. Огляд концепцій суспільного розвитку

Теорія/Концепція	Основні положення	Переваги	Недоліки
Системний підхід	Розглядає суспільну систему як цілісний організм, що складається з взаємопов'язаних елементів.	Дозволяє комплексно аналізувати та розуміти функціонування суспільних систем.	Може бути складним для практичного застосування.
Функціональний підхід	Зосереджується на функціях, які виконують різні елементи суспільної системи.	Дозволяє чітко визначити роль та значення кожного елемента системи.	Не враховує динаміку розвитку системи та взаємозв'язки між її елементами.
Структурно-функціональний підхід	Поєднує в собі системний та функціональний підходи.	Дозволяє комплексно аналізувати функціонування та розвиток суспільних систем.	Може бути складним для розуміння та застосування.
Кібернетичний підхід	Розглядає суспільну систему як систему управління, що має здатність до саморегулювання.	Дозволяє аналізувати процеси прийняття управлінських рішень та їх вплив на систему.	Не враховує соціальні та політичні фактори, що впливають на функціонування системи.
Синергетичний підхід	Розглядає суспільну систему як систему, що розвивається самоорганізовано.	Дозволяє аналізувати динаміку розвитку системи та виявляти закономірності її поведінки.	Може бути складним для прогнозування поведінки системи.
Інституціональний підхід	Зосереджується на інститутах, які регулюють поведінку людей у суспільстві.	Дозволяє аналізувати вплив інститутів на функціонування суспільних систем.	Не враховує неформальні норми та цінності, які також впливають на поведінку людей.
Теорія раціонального вибору	Припускає, що люди діють раціонально, прагнучи максимізувати свою вигоду.	Дозволяє аналізувати поведінку людей у прийнятті управлінських рішень.	Не враховує емоційні та ірраціональні фактори, які також впливають на поведінку людей.

Джерело: узагальнено автором на основі [2, с. 120; 9, с. 93]

Поняття розвитку суспільних систем наразі характеризується чітким взаємозв'язком з особливостями та прискоренням глобалізації, глобальними торгівельними потоками, потоками фінансів, кредитів, соціальних мереж і можливостей ринків, компаній, медіа, які мають все більше умов для взаємодії та взаємопроникнення. Результируючі потоки інформації роблять сучасний світ не тільки взаємопов'язаним, але й взаємозалежним. Невідповідність між темпами змін і здатністю суспільства управляти підготовкою та сприйняттям цих змін, адаптувати мережі соціальної безпеки й державні регуляторні документи, щоб дати змогу громадянам мати максимальну користь із цих прискорень. Сьогодні прискорення науково-технічних інновацій може перевищувати здатність пересічної людини й соціальних структур адаптуватися до них та абсорбувати їх. Екзистенційна тривога та напруження, що з'являється у суспільстві у зв'язку з цими обставинами зростає та підсилюється через брак контролю з позиції владних структур. Головними напрямками у вирішенні цього питання є, або гальмування технологічного поступу, або перебудові соціальних інструментів та інститутів для прийняття цих швидких змін. Прискорення суспільної адаптивності на 90% пов'язано з оптимізацією навчання, застосування засобів, які впроваджують технологічні новації в нашу культуру й соціальні структури. Інновації – це постійний цикл оновлення від експериментування до навчання, застосування знань та оцінювання успіху чи невдачі. Фаза змін, у якій зв'язок став швидким, вільним, простим, повсюдним, дозволяє вирішити будь-які проблеми вільно та без особливих зусиль. Проблема «добрих прискорень» полягає у тому, що «запаси знань» знецінюються дедалі швидше. У такому світі ключове джерело економічної вартості переходить від накопичення ресурсів, запасів до суспільних потоків. Фізичні технології еволюціонують у темпі розвитку науки, а соціальні технології – у темпі, якому можуть змінюватися люди, тобто набагато повільніше. Фізичні технології створюють нові дива, гаджети, покращують медицину і навпаки соціальні технології часто призводять до соціальних напружень і заворушень.

Цифрова громада є новою формою «суспільних потоків» доби прискорень, тому на такі громади звертають увагу дедалі більше компаній. У таких громадах все частіше проявляються застосування інструментарію спільнокошту (фандрайзингу), групового дизайну, групового новаторства та корегувальна взаємодія, які дозволяють витримати усі виклики останніх змін. Розвиток глобалізації завжди підтримувався фінансовими потоками. Відтак концептуальні та конструктивні зміни громадського простору створюють можливості для переформатування життя, генерування стабільності. У нинішній економічній системі людського знання, яка описується через вплив людського капіталу, хисту, навичок, ноу-хау, емпатії та творчості, надзвичайно недооціненими залишаються людські активи, які можна використати і нашим освітнім установам та ринку праці для адаптації до суспільних змін та викликів. Слід зосередитися на моделі зростання, що спирається на інвестування у людський капітал. Оновлення суспільних договорів у середовищі працівників та роботодавців, здобувачів освіти та освітніх установ, громадян та урядів потребує імплементації швидких та доступних інноваційних рішень (рис. 1). Тож, принаймні наші освітні системи мають переглянути свій інструментарій, щоб максимізувати потрібні навички та атрибути (грунтовні навички письма, читання, кодування, математики, творчості, критичного мислення, витривалості, самомотивації, звички вчитися усе життя, підприємливості, імпровізації на усіх рівнях). Нові суспільні договори між урядом, бізнесом, соціальним сектором і працівниками, краще можуть бути реалізовані на практиці, якщо ми творчо будемо застосовувати генеративні технології штучного інтелекту. Так, у праці Т. Фейдела, знаходимо тезу, щодо того, щоб перетворити штучний інтелект на засіб інтелектуальної допомоги, організації інтелектуального персоналу.

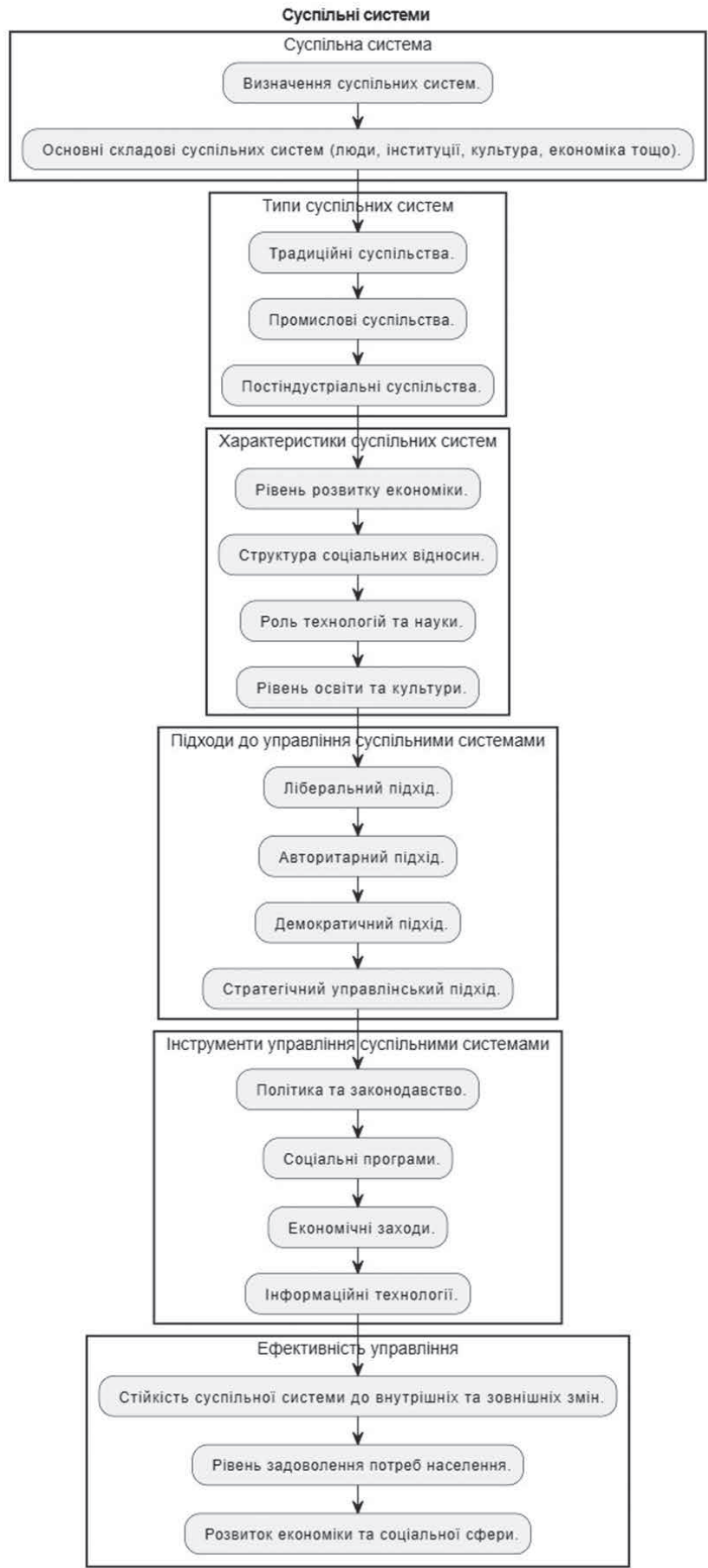

Рис. 1 Комплексна блок-схема характеристики суспільних систем
 Джерело: складено автором на основі [4, с. 15]

Проте у цьому контексті постають достатньо дискусійні питання щодо етичних норм взаємодії та конкуренції штучного інтелекту з людським капіталом та визначенні переліку унікальних рис та прерогатив людства. Бо якщо йдеться лише про технічний бік справи, то застосування штучного інтелекту може бути автоматизованим та застосовуватися повсюдно, а якщо питання стосується емпатії та гнучкості, то звичайно це є прерогативою людства. Тому перспектива у розвитку управління суспільними системами залишається у поєднанні технічних і людських навичок. Тепер, найцінніший працівник не той, хто може брати на себе дедалі складніші завдання, а той хто може вчитися, виконуючи завдання і відходити від нього, щоб створити нові можливості, ринки, продукти чи послуги. Доба прискорень у геополітиці - це такий самий пластичний період. Досі не зрозуміло, чи здатне людство будувати альянси та глобальні інститути для стабілізації викликів, як наприклад, це робили держави після Другої світової війни? Бо вирішення цих викликів пов'язано з двома протилежно існуючими процесами одночасно: зростанням взаємозалежності у світі, а також процесів дезінтеграції (вікізму). Мережі (інтернет) підривають командно-контрольні системи. Відтак, можна виділити п'ять напрямів, які стосуються удосконалення механізмів управління суспільними системами [11, с. 226]:

- здатність адаптуватися до рішень, які імплементують уряди, установи, що мають вищу економічну чи соціальну потугу;
- здатність до диверсифікації;
- здатність брати відповідальність за майбутнє та проблеми;
- здатність налагодити рівновагу між централізованими та місцевими рішеннями;
- здатність у добу прискорень ставитися до політики та розв'язання проблем з позицій підприємництва, гібридності, недогматичності.

Соціокультурне середовище формує суспільні реакції, саме тому інструменти впливу на соціум визначають усі подальші реакції суспільства. За висловом Р. Гайфеца, сучасний лідер покликаний допомогти людству мати справи з реальністю та мобілізувати їх на творення змін. У праці видатного політолога Ф. Фукуями зазначено, що найуспішнішим суспільствам властивий високий рівень довіри, соціальних чеснот та творення процвітання, а вибудова соціального капіталу є здатністю, яка породжена переважанням довіри в суспільстві чи його частині. Ф. Фукуяма пояснював, що там, де існує та переважає довіра, групи та громади можуть швидко адаптуватися та рухатися за допомогою різних неформальних контрактів, бо навпаки у середовищі, де люди не довіряють один одному можуть існувати тільки формальні контракти, правила та інструкції, які слід постійно узгоджувати, оскаржувати та часом примусово впроваджувати [8, с. 20]. Єдиним рішенням у досягненні таких відносин є налагодження державно-приватного партнерства, через яке заново визначити базову організаційну одиницю суспільства, прискорити формування мережі здорових громад. Особливої уваги у розбудові нових відносин за принципом державно-приватного партнерства є внесок у розвиток освіти і навичок, необхідних для продуктивного життя, розширення «громадських просторів», таких як парки, маршрути, транспортні мережі, громадські сади через підвищення рівня інклюзивності [3, с. 21]. У такій співпраці формуються умови для розвитку унікальності кожної громади через каталогізацію місцевих ресурсів: кліматичних особливостей, мінеральних та земельних ресурсів, водного забезпечення, визначення специфіки трудових ресурсів для того, щоб зорієнтуватися які види діяльності слід розвивати, а які передати на умовах аутсорсингу іншим громадам. Визнання того, що суспільні системи постають із суміші та розмаїтості культур дає можливість упроваджувати інновації знизу догори [10, с. 191]. Довга дуга людської історії показує дивовижну схему експоненційного підвищення продуктивності в широкому діапазоні вимірів, відтак переосмислення керівних інститутів, економічних інститутів, релігійних

цінностей зробивши їх генерувальними утвореннями. Що більше ми спостерігаємо процеси дезінтеграції, то більше суспільні системи вимагають від нас необхідності у вкоріненні в ґрунті довіри, яка є основою здорових громад. Бо прискорені темпи глобалізації змінюють соціальні норми швидше, ніж їх вдається адаптувати, особливо в країнах, які розвиваються.

Висновки. У статті проаналізовано вплив глобалізації на суспільні системи та особливості управління ними. Досліджено різні підходи до управління суспільними системами, включаючи системний, функціональний, структурно-функціональний, кібернетичний, синергетичний, інституціональний та теорію раціонального вибору. Визначено ключові напрями та методи удосконалення механізмів управління суспільними системами в умовах глобалізації. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є дослідження впливу нових технологій, таких як штучний інтелект, на управління суспільними системами; вивчення досвіду країн, які успішно впоралися з викликами глобалізації; розробка нових моделей управління суспільними системами, які відповідають потребам сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Боднар К.В. Удосконалення механізмів публічного управління сталим розвитком регіонів України в умовах глобалізації: адаптаційний підхід. *Державне будівництво*. Харків. 2021. Вип. 1. С. 1–13.
2. Войтович Р. Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) : монографія / відп. ред. В. М. Князев. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. 680 с.
3. Корнус О.Г. Наукові підходи до вивчення суспільно-географічних аспектів системи обслуговування населення. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Природничі науки*. Харків. 2023. Вип. 2. С. 21–25.
4. Марениченко В.В., Рибкіна С.О. Механізми розвитку науково-технічного потенціалу України в умовах європейсько-інтеграційних та міграційних процесів. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Дніпро. 2023. Вип. 1 (1). С. 15–19.
5. Романенко К.М. Маркетинговий вимір впливу системи державного управління на становлення інноваційної моделі розвитку українського суспільства. *Державно-управлінські студії*. Київ. 2018. Вип. 9(11). С. 44–48.
6. Сиченко В.В., Марениченко В.В. Державне управління регіональним розвитком на засадах європейських стандартів. *Публічне управління та регіональний розвиток*. Миколаїв. 2019. Вип. 4. С. 441–463.
7. Сиченко В.В., Рибкіна С.О., Соколова Е.Т. Управління інноваційною діяльністю в системі вищої освіти. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Дніпро. 2021. Вип. 1 (1). С. 45–49.
8. Хуткий Д. О. Сучасна глобальна соціальна система: макросоціологічний підхід та світ-системний аналіз. *Наукові записки. Соціологічні науки*. Київ. 2006. Вип. 58. С. 17–21.
9. Швець Д.С. Організаційна сутність соціального управління як суспільного феномену. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Київ. 2011. Вип. 1 (9). С. 93–98.
10. Ясіновська І., Іщенко В., Жовтяк К. Державно-приватне партнерство: теоретичний аспект та особливості реалізації в Україні. *Young Scientist*. Одеса. 2020. Вип. 12 (88). С. 191–197.
11. Friedman T.L. Thank you for being late: an optimist's guide to thriving in the age of accelerations. New York: Farrar, Straus and Giroix, 2016. 496 p.

References

1. Bodnar, K.V. (2021) Udoskonalennia mekhanizmv publichnoho upravlinnia stalym rozvytkom rehioniv Ukrainy v umovakh hlobalizatsii: adaptatsiyni pidkhid [Improving the mechanisms of public management of sustainable development of the regions of Ukraine in the conditions of globalization: an adaptive approach]. *Derzhavne budivnytstvo*. 2021. 1. 1–13. [in Ukrainian].
2. Voitovych, R. (2007) Vplyv hlobalizatsii na systemu derzhavnoho upravlinnia (teoretykometodolohichniy analiz) [The impact of globalization on the system of public administration (theoretical and methodological analysis)]. V.M. Kniaziev (Ed.). Kyiv: NADU [in Ukrainian].

3. Kornus, O.H. (2023) Naukovi pidkhody do vyvchennia suspilno-heohrafichnykh aspektiv systemy obsluhovuvannia naseleння [Scientific approaches to the study of socio-geographical aspects of the population service system]. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Serii: Pryrodnychi nauky*. 2. 21–25 [in Ukrainian].
4. Marenychenko, V.V. Rybkina, S.O. (2023). Mekhanizmy rozvytku naukovo-tekhnichnoho potentsialu Ukrainy v umovakh yevropeisko intehratsiinykh ta mihratsiinykh protsesiv [Mechanisms of development of the scientific and technical potential of Ukraine in the conditions of European integration and migration processes]. *Visnyk Dniprovskoi akademii neperervnoi osvity. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia*. 1 (1). 15–19. [in Ukrainian].
5. Romanenko, K.M. (2018). Marketynhovyi vymir vplyvu systemy derzhavnogo upravlinnia na stanovlennia innovatsiinoi modeli rozvytku ukrainskoho suspilstva [The marketing dimension of the influence of the state administration system on the formation of an innovative model of the development of Ukrainian society]. *Derzhavno-upravlinski studii*. 9(11). 44–48 [in Ukrainian].
6. Sychenko, V.V. Marenychenko, V.V. (2019). Derzhavne upravlinnia rehionalnym rozvytkom na zasadakh yevropeiskykh standartiv [State management of regional development based on European standards]. *Publichne upravlinnia ta rehionalnyi rozvytok*. 4. 441–463 [in Ukrainian].
7. Sychenko, V.V. Rybkina, S.O. Sokolova, E.T. (2021) Upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu v systemi vyshchoi osvity [Management of innovative activities in the system of higher education.]. *Visnyk Dniprovskoi akademii neperervnoi osvity. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia*. 1 (1). 45–49 [in Ukrainian].
8. Khutkyi, D. O. (2006) Suchasna hlobalna sotsialna systema: makrosotsiologichnyi pidkhid ta svit-systemnyi analiz [Modern global social system: macrosociological approach and world-system analysis]. *Naukovi zapysky. Sotsiologichni nauky*. 58, 17–21 [in Ukrainian].
9. Shvets, D.Ie. (2011) Orhanizatsiina sutnist sotsialnogo upravlinnia yak suspilnoho fenomenu [The organizational essence of social management as a social phenomenon]. *Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiologhiia. Pravo*. 1 (9). 93–98 [in Ukrainian].
10. Yasinovska I., Ishchenko V., Zhovtiak K. (2020) Derzhavno-privatne partnerstvo: teoretychnyi aspekt ta osoblyvosti realizatsii v Ukraini [Public-private partnership: theoretical aspect and peculiarities of implementation in Ukraine]. *Young Scientist*. №12 (88) pp. 191–197. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-38> [in Ukrainian].
11. Friedman T.L. (2016) Thank you for being late: an optimist's guide to thriving in the age of accelerations. New York: Farrar, Straus and Giroix. 496 p.